

RÓD AWDAŃCÓW

W WIEKACH ŚREDNICH

NAPISAŁ

WŁADYSŁAW SEMKOWICZ

(Z DWIEMA MAPAMI I DWIEMA TABLICAMI)

POZNAŃ

NAKŁADEM TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK POZNAŃSKIEGO
CZCIONKAMI DRUKARNI DZIENNIKA POZNAŃSKIEGO

1920

w r. 1161. Przychyliłbym się raczej do tej drugiej alternatywy a to z powodu, że nazwa Wilczkowice w związku z rodem Awdańców nie wydaje mi się być wcześniejszą nad połowę XII w., i najstarsze osady tej nazwy były prawdopodobnie założone przez Wilka, którego życie na podstawie paru wzmianek źródłowych odnieśliśmy właśnie do połowy XII w.¹⁾ Otóż trzeba zauważyć, że wśród uczestników uroczystego poświęcenia kolegiaty łęczyckiej w roku 1161 nie mogło braknąć i Awdańców. Znamy tych uczestników z przywileju wydanego tam dla klasztoru czerwińskiego²⁾, i pośród nich w istocie spotykamy imiona Awdańcom właściwe: Dobiesława³⁾, Marcina i Ylika, czyli Wilka. Jest przeto możliwym, że ten to właśnie Wilk, osadę pod Łęczycą, imieniem swem ochrzconą, podarował przy konsekracji kościołowi łęczyckiemu.

Co się zaś tyczy Michałowic pod Łęczycą, to jakkolwiek nie mamy bliższych danych do wniosku, aby i one należały kiedyś do uposażenia opactwa na łęczyckim grodzie, uznać je trzeba jednak razem z Wilczkowicami i Lubiniem za włość pierwotnie Awdańców i to może starszą nawet od Wilczkowic; tak przynajmniej sądzić można po stosunku Michałowic do Wilczkowic pod Krakowem nad Dłubnią⁴⁾. I jeśli w r. 1302 Aleksy z Lekinsteinu przyrzekł arcybiskupowi wykupić ją z rąk rycerzy, przyjąć można, że to byli Awdańce. Mamy nawet na to dość pewną wskazówkę. Oto faktem jest, że starosta czeski obietnicy swej nie spełnił, zabrane arcybiskupowi wsie już doń nie wróciły⁵⁾, a w Michałowicach spotykamy później z końcem XIV w. rycerzy, z których jeden nosi Awdańcowe imię Dobiesław⁶⁾. Tak tedy Awdańce przetrwali w Michałowicach z dawnych czasów aż po wiek XIV.

¹⁾ Piotr Wilkowicz obecny w Opatowie w r. 1189, z czego wynika, że Wilk żył w poł. XII w. Wilk też wymieniony w księdze brackiej lubińskiej w części z pierwszej połowy XII w.

²⁾ Kmp. t. II, nr. 373.

³⁾ Tego Dobiesława uważa Piekosiński za syna Prandoty Starego i zalicza go do rodu Odrowążów, bez bliższego wszakże uzasadnienia. Ryc. Pol. t. II, str. 279.

⁴⁾ Zob. wyżej, str. 145, 147.

⁵⁾ Potkański, Opactwo, I. c. str. 95.

⁶⁾ Ks. łęcz. t. I, nr. 1905, 4290, II. 6676.

Z powyższych rozważań nad Wilczkowicami, Michałowicami i Lubiniem wynika, że ślady Awdańców pod Łęczycą trzeba cofnąć do pierwszej połowy XII wieku i uznać je za nie mniej dawne, jak najstarsze ich osadnictwo w innych ziemiach polskich.

Rozsiedlenie Awdańców w ziemi sieradzkiej nie daje tego jednolitego obrazu, co w Łęczyckiem i w innych dotąd rozpatrywanych ziemiach, nie daje, jeśli tak rzecz można, »linii osadniczej«, bo też Sieradzkie leży opodal głównego kierunku rozsiedlenia rodu. Osady Awdańców w Sieradzkim, dające się wykryć na podstawie dość skąpego, co prawda, materiału źródłowego, są rozproszone i znajdują się głównie w północnej części ziemi, w powiatach sieradzkim, szadkowskim i coś niecoś w piotrkowskim. Brak ich natomiast w pow. radomskowskim i w ziemi wieluńskiej.

Najdawniejszy źródłowy ślad Awdańców w ziemi sieradzkiej prowadzi nas do kasztelanii wolborskiej. Zajmująca ona narożnik Sieradzkiego, wciskająca się między ziemię łęczycką i sandomierską stanowiła dawne uposażenie biskupstwa kujawskiego. Nie było to jednak terytorium majątkowo jednolite: obok wsi należących do stołu biskupiego, były tam wsie książęce i rycerskie¹⁾. Wsią rycerską był także Lubiatów nad Wolborką. W r. 1262 wystawił Leszek ks. łęczycki dokument, zatwierdzający umowę między biskupem wrocławskim Wolimirem, jako panem kasztelanii wolborskiej, a dziedzicami Lubiatowa Pakosławem, Skarbimirem i Mścigniewem o budowę młyna na rzece Wolborce²⁾. Imiona tych rycerzy nie pozwalają ani na chwilę wątpić o ich rodowej przynależności, dokument jednak nie daje żadnych wskazówek w kwestyi ich wzajemnego pokrewieństwa. Niepewnym jest także, czy można ich utożsamiać ze współczesnymi lub prawie współczesnymi dygnitarzami sieradzkimi, noszącymi te same imiona. Na dokumencie Kazimierza

¹⁾ Wyrażna o tem wzmianka znajduje się w dokumencie Kazimierza ks. kujawskiego z r. 1250 dla bisk. kujawskiego: „*in tota castellatura de Voybor, etiam si villa fuerit ducalis vel militis...*“

²⁾ Rzyszcz. Mucz. t. II. nr. 84.

Konradowicza, ks. kujawsko-łeczyckiego, z roku 1254 występuje Pękosław (Panceslaus) kasztelan spycimirski i Mścigniew, sędzia nadworny księcia¹⁾. Do młodszej zaś generacji należą Pakosław, chorąży sieradzki i Skarbimir łowczy gr. sieradzki, świadczący na dokumencie biskupa kujawskiego Wisława z r. 1292. Natomiast można przypuszczać, że Mścigniew z Lubiatowa jest identyczny z komornikiem Gryfiny tegoż imienia, który w r. 1285 dokonał zamiany swej wsi Narok, z biskupem kujawskim Wisławem za Ojrzanów i część Łagiewnik. Nabyte przezeń osady Ojrzanów pod Ujazdem i Łagiewniki około Chorzęcina²⁾ nad Wolborką leżą w odległości mili na wschód od Lubiatowa, co uzasadnia głównie przypuszczenie o tożsamości tych Mścigniewów. Jest jeszcze jeden wzgląd, który nam dozwala komornika Mścigniewa uznać za Awdańca. Oto z tych Łagiewnik wyszła rodzina Łagiewnickich h. Awdaniec. W r. 1402 świadczyli przy wywodzie szlachectwa jako Awdaniec Paweł i Piotr z Łagiewnik³⁾, oczywiście potomkowie w prostej linii Mścigniewa. Poszukajmy teraz wsi Narok, którą Mścigniew pozbył biskupowi, gdyż ona wskaże nam starszy ślad osiadłości Awdańców. Dokument określa jej położenie wcale dokładnie, podając, że leży w ziemi sieradzkiej opodal biskupiej wsi Psarewó, którą niektórzy nazywają także Lichawą. Wieś Narok dziś już nie istnieje, a Lichawy są aż dwie: jedna leży pod Szadkiem, druga pod Widawą. O której z nich mówi dokument, rozstrzygnąć trudno, przypuszczać jednak trzeba, że raczej o tej pod Szadkiem, gdyż tam były najbliższe majątki biskupstwa kujawskiego; tam też leżała zaginiona osada Mścigniewa Narok. Otóż w najbliższej okolicy, w promieniu paru kilometrów od Lichawy, spotykamy później istotnie majątki Awdańców: Puczniewo nad Nerem, leżące już na terytorium ziemi Łeczyckiej, gniazdo rodziny Puczniewskich h. Awda-

¹⁾ Rzyszcz. Mucz. t. II. nr. 43.

²⁾ Tamże, nr. 125.

³⁾ Potkański, Zap. herb. nr. 20. Że to te właśnie Łagiewniki, świadczy fakt, że wywód szlachectwa dokonany był w pobliskim Szadku, a i sam nagoniony, Czciwor z Raciborowic pochodził z tych stron z pod Wolborza.

niec⁴⁾ i Magnusze w pow. szadkowskim, z których wyszli Magnuscy h. Awdaniec⁵⁾. Należy przeto przypuszczać, że wspomniane rodziny pozostają w bezpośrednim związku filiacyjnym z komornikiem Mścigniewem z r. 1285, który w tej okolicy miał stwierdzone źródło majątki, a dziedziczył nadto na Lubiatowie pod Wolborzem. Czy jest to dawne osadnictwo, czy można je cofać znacznie po za rok 1262, w którym występują pierwsze ich tu ślady? Odpowiedzi na to pytanie nie dają nam ani źródła, ani onomastyka okolicy. Na jedno tylko zwrócić trzeba uwagę: oto nazwa Lubiatów, przeszczepiona została zapewne przez Awdańców z pod Lubinia wielkopolskiego, gdzie ród ten posiadał wieś tej samej nazwy⁶⁾. Mogłoby to wskazywać, że ci sieradzcy Awdańce byli przesiedleńcami wprost z najstarszego ich gniazda rodowego.

Wspomniana przed chwilą rodzina Magnuskich kieruje nas w inną stronę sieradzkiego, pod Widawę. Magnuscy mieli tam w XVI w. jakieś działy we wsi Kożuby,⁴⁾ z której wyszli Kożubscy h. Awdaniec, o których heraldycy nasi stwierdzają, że są »jednej dzielnice« z Magnuskimi.⁵⁾ Osadnictwo Awdańców w tej okolicy jest starsze i daje się śledzić już w pocz. XV w. Przedewszystkiem sama Widawa jest gniazdem rodziny Widawskich h. Awdaniec z których Piotr z Widawy w latach 1412—1435 sędzia sieradzki⁶⁾ używał pieczęci z herbem Awdaniec. Piotr Widawski reprezentował w Horodle ród Awdańców współ ze swym blizkim sąsiadem, Jakubem z Rogoźna podkomorzym sieradzkim⁷⁾.

Jeszcze jedno ognisko osiedleńcze Awdańców wykryć się daje w Sieradzkim, tym razem w okolicy Stawu i Warty. Leży

⁴⁾ Mikołaj Puczniewski h. Awdaniec świadkiem wyvodu szlachectwa w r. 1528. Wywody szlach. XIV—XVII w. nr. 166. Por. też Niesiecki, Herbarz, pod Puczniewskimi.

⁵⁾ Paprocki, Herby, str. 227.

⁶⁾ Zob. wyżej, str. 59.

⁷⁾ Źródła dziejowe, t. XIII, str. 240. Kożuby Stare in parte Magnuski.

⁸⁾ Paprocki, l. c. str. 227.

⁹⁾ Federowicz, Dostojnicy i urzędnicy, str. 196 oraz Kwp. V, 411, 466 i Piekosiński, Herald. pol., str. 23, gdzie pieczęć jego z herbem Awdaniec.

¹⁰⁾ Por. moją pracę p. t. Braterstwo szlachty pol. z boj. lit. w Horodle, str. 52. Rogoźno leży tuż pod Widawą nad Widawką.

tam Brudzewo w pocz. XV. w. dziedzictwo Skarbimira¹⁾ dalej zaś na północ Zielonczyn, z którego pisał się Sebastian, syn Stanisława, Zieliński h. Awdaniec w r. 1523.²⁾ W tej też okolicy występuje bardzo stary ślad osiedlenia Awdaniców w osadzie Szkalmierz (=Skarbimierz) pod Stawem. Sama nazwa, tak charakterystyczna dla naszego rodu, starczy tu za świadectwo historyczne w braku innych bezpośrednich wskazówek źródłowych.

6. Gałąź kujawska.

Do aktu reprezentantów szlachty brzesko-kujawskiej z r. 1433 w sprawie uznania następstwa synów Władysława Jagiełły, przywiesiło swe pieczęcie herbowe dwóch Awdaniców; Stanisław z Komorowa i Mikołaj z Korzecznika³⁾.

Korzecznik i Komorowo leżą w pow. przedeckim, na pograniczu ziemi łęczyckiej. Pomiędzy nimi położona jest osada Modzurowo, w której także siedzą Awdaniści. Wspomniany Mikołaj z Korzecznika miał jakieś działy w Modzurowie⁴⁾ Ojcem lub stryjem jego był zapewne Dobiesław z Korzecznika, który w r. 1339 występuje jako jeden z jednaczy w sporze między plebanem Brdowa a dziedzicami Modzurowa o jezioro brdowskie.⁵⁾ Ci dziedzice Modzurowa Pakosław i Dobiesław oraz nieznanymi z imion a wspomniani w dokumencie ich rodzeni bracia byli oczywiście Awdanicami. Jeden z braci Dobiesława z Modzurowa, Jan występuje z nim w zapisce sądowej z r. 1418.⁶⁾ Nadto spotykamy w pocz. XV w. w Modzurowie kilku innych Awdaniców, których jednak nie podobna powiązać ze wspomnianymi rycerzami. Było tam aż dwóch Wilków z których jeden żonaty z Małgorzatą, nie żył już w r. 1418,⁷⁾

¹⁾ Hube, Prawo pol. w XIV w., cz. II, str. 341 z aktów grodzkich sie-radzkich.

²⁾ Wywody szlach. XIV/XVII w., nr. 163.

³⁾ Rzyszcz. Muczk. t. II. nr. 576. Obaj występują wcześniej w zapiskach sądowych brzesko-kujawskich w latach 1417—1423, Kochanowski, Księgi brzesko-kuj. nr. 560, 2493, 3375.

⁴⁾ Ks. brzesko-kuj. nr. 3375.

⁵⁾ Rzyszcz. Muczk. t. II. nr. 554.

⁶⁾ Ks. brzesko-kuj. nr. 149.

⁷⁾ Tamże, nr. 612, 693.

drugi żonaty z Agnieszką występuje w latach 1418—1423.¹⁾ Blisko spokrewnieni z nimi byli bracia Skarbek i Jakusz z Modzurowa,²⁾ z których pierwszy był w r. 1418 podkoniuszym a w r. 1423 podsędkiem wrocławskim.³⁾

W przedłużeniu łańcucha osadniczego, który tworzą wspomniane trzy wsie Awdaniców, leży na północ od Komorowa Skarbońwo. Nazwa tej osady w której tkwi pierwiastek Awdanicowego imienia Skarb(on), jak nie mniej położenie jej w sąsiedztwie i na linii osadnictwa naszego rodu, uzasadniają wciągnięcie jej w obręb łańcucha osadniczego Awdaniców kujawskich, do których zaliczyć też wypadnie Michała dziedzica Skarbońnowa, żyjącego w początkach XV w. (1418—1423)⁴⁾ Prawdopodobnie i Michał z Smogorzewa leżącego na pn. od Skarbońnowa (+ 1419 był Awdanicem).⁵⁾

Dalsze ogniwo tego łańcucha występuje już pod samym Brześciem Kuj. we wsi Dąbiu. Ślady Awdaniców sięgają tam schyłku XIII w. Dziedzicem Dąbia był w tym czasie Dobiesław, wojski inowrocławski w r. 1298—1299⁶⁾ i brat jego Skarbimir, który wcześniej zmarłszy, z żony Modlibogi pozostawił syna Marcina. Te stosunki rodzinne poznajemy z dokumentu Przemysła ks. kujawskiego z r. 1299, w którym zatwierdza nadanie uczynione przez Dobiesława, bratanka jego Marcina Skarbimirzyca i matkę ostatniego Modlibogę, na rzecz klasztoru byszewskiego. Klasztor byszewsko-koronowski, najdalej na północ ku Pomorzu wysunięta kujawska placówka misyjna, rozwijał w tym czasie na Krajnie ożywioną akcją gospodarczą, pomnażając dzięki darowiznom i transakcyom swe posiadłości w dorzeczu dolnej Brdy. Do rodów, które wówczas weszły w bliższy kontakt z klasztorem, należeli i Awdaniści, mający na

¹⁾ Tamże, nr. 149, 3405.

²⁾ Tamże, nr. 693.

³⁾ Tamże, nr. 151, 1556, 3375, 3408.

⁴⁾ Tamże, nr. 222, 1158, 3410.

⁵⁾ Ks. biz. kuj. nr. 790. Występujący w tej zapisce Dobiesław z Smogorzewa, zięć Michała, należy niewątpliwie do obcego rodu.

⁶⁾ Rzyszcz. Muczk. t. II. nr. 169, 170. Wydawca mylnie określa położenie dziedziny Dobiesława, identyfikując ją z Dębem nad Wisłą w pow. kowalskim. O położenie rozstrzyga przedewszystkiem bliskość innych osad Awdanicowych. W XV w. było Dąbie w posiadaniu Ostojów, Mościca i Ścibora. Por. Ks. brzesko-kuj.

